

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

בס"ד

היסטוריה חמ"ד

תכנית לימודים - הגבר

לחטיבה העליונה

בבית הספר הממלכתי-דתי

נושא: המערב כציוויליזציה דומיננטית בעת החדשה

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

חברי ועדת המשנה לכתובת התכנית

פרופ' שמחה גולדין, יו"ר ועדת המשנה, יו"ר ועדת המקצוע בהיסטוריה מ"מ, החוג להיסטוריה של עם ישראל, אוניברסיטת תל אביב

פרופ' בן ציון רוזנפלד, יו"ר ועדת המקצוע בהיסטוריה חמ"ד עד פברואר 2018

ד"ר הילדה ניסימי, יו"ר ועדת המקצוע בהיסטוריה חמ"ד ממרץ 2018

בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה בחמ"ד

ד"ר אורנה כץ-אתר, מפמ"ר היסטוריה במ"מ

נינה בן אהרון, מרכזת הוועדה, ממונה תכניות לימודים באגף חברה ורוח

ורדה אשכנזי, מרכזת הוועדה, ממונה תכניות לימודים באגף חברה ורוח

כתיבה

ד"ר עודד כהן, מורה להיסטוריה בישיבת בני עקיבא נר תמיד בחשמונאים

יובל קוברסקי, מורה ומדריך להוראת ההיסטוריה, בית ספר, למדעים ואומנויות בירושלים

קראו העירו ואישרו:

ד"ר מירי שליסל, יו"ר המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך

אלירז קראוס, מנהלת אגף חברה ורוח, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך

המערב כציוויליזציה דומיננטית בעת החדשה

הנושא 'המערב כציוויליזציה דומיננטית בעת החדשה' הוא נושא אחד מתוך חמישה נושאים¹ המהווים את תכנית ההגבר בלימודי היסטוריה בחמ"ד (יחידות 4-5).

אחת מהתופעות ההיסטוריות החשובות ביותר בחמש מאות השנים האחרונות, ואולי אף החשובה שבהן, היא עליית המערב, קרי הציוויליזציה האירופית על שלוחותיה השונות. בראשית המאה העשרים ואחת, המערב, ובראשו ארה"ב, הוא לא רק הכוח הצבאי החזק ביותר, אלא הוא גם הכוח התרבותי, המדעי והאינטלקטואלי המוביל: המערב מגדיר לחלק גדול מן העולם את הטעם בלבוש ובאוכל, באמנות גבוהה ועממית, את הנורמות החברתיות המוסריות, את דיני המשפט, כללי המסחר ואפילו את מסגרות המחשבה. גם אלה שאינם מקבלים את העליונות המערבית ומתנגדים לה, מגדירים את עצמם לא פעם בראש ובראשונה במונחים נגטיביים של "לא-מערב". אי לכך יש חשיבות עליונה להבנת ההיסטוריה של עליית המערב שכן המדובר בהיסטוריה רלוונטית מאין כמוה, המספקת הבנה עמוקה של העולם שבו אנו חיים ועתידים לחיות בשנים הבאות. על אף עלייתם של כוחות כלכליים, תרבותיים ופוליטיים חדשים, שבעצמם מושפעים רבות מתרבות המערב, תרבות זו צפויה להוסיף ולהיות משמעותית ביותר גם בעתיד הנראה לעין. היהודים אשר התקיימו במשך מאות שנים בתוך התרבות המערבית השפיעו עליה ובה בעת גם הושפעו ממנה. אי לכך שולבו בפרקי התכנית סוגיות העוסקות ביחסי היהודים והחברה המערבית כחלק מסיפורה של הציוויליזציה המערבית.

תכנית זו נלמדת באופן כרונולוגי כאשר שני צירים תמטיים מרכזיים עוברים כחוט השני לאורך כל התכנית. הצירים התמטיים באמצעותם ננסה לעמוד על עלייתו של המערב הם הציר של יחסי האזרח-חברה-מדינה והציר של ההתפתחות המדעית-טכנולוגית והתרבותית. התכנית מסתיימת עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת 1914. מלחמת העולם הראשונה והשנים שלאחריה סימנו שינוי בציוויליזציה המערבית, ביחסי הכוחות בין המערב לשאר העולם ובאופן שבו מתפשטת ובאה לידי ביטוי הדומיננטיות המערבית.

¹ היהודים בתקופת מסעי הצלב, היסטוריה וטכנולוגיה, המערב כציוויליזציה דומיננטית בעת החדשה, שלושת העשורים הראשונים במדינת ישראל, הודו-סין-יפן. יש ללמד שני נושאים, כל אחד בהיקף של 1 יח"ל.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

שני הנושאים המהווים את ליבת התכנית הם - עליית המערב מהמאה החמש עשרה ועד המאה השמונה עשרה ועליית המערב מסוף המאה ה-18 ועד למלחמת העולם הראשונה.

מקרא:

הנושאים המסומנים בצבע וורוד – אין חובת הוראה ולמידה. המורה יפעיל שיקול-דעת בהתאם לאילוצים השונים האם להרחיב וללמד נושאים אלו. במפרט התכנים, בטור השישי, תחת הכותרת ' ייצוג הנושאים במגוון תחומים', מובאות הצעות הנתונות לבחירתו של המורה. המורים מוזמנים לבחור ייצוגים שונים

מתחומים מגוונים, בהתאם לכישוריהם ולתחומי התעניינותם של המורים ושל הלומדים.

מטרות:

1. ניתוח מקורות וטקסטים והבנת התהליכים שעיצבו את תרבות המערב והפכו אותה לציוויליזציה הדומיננטית בעולם בעת החדשה.
2. פיתוח היבטים שונים של חשיבה היסטורית בסיפור עליית המערב בחמש מאות השנים האחרונות: קשרים והקשרים בין גורמים והשלכות מתחומים שונים, תהליכי המשכיות והשינוי ופרספקטיבה היסטורית.
3. יפנימו משמעויות שונות ומשתנות של מושגי האדם, החברה, השלטון והאחר בתהליך התגבשות הציוויליזציה המערבית והפיכתה לציוויליזציה דומיננטית בעולם.
4. יבינו שספרות הגות פרשנות ואמנות יכולות להוות ביטוי לדרכי הבנה של אירועים היסטוריים

יחידת גישור – 3 ש'

יש ללמד יחידה זו כמבוא לפרקים הבאים, אך לא תהיינה שאלות ישירות בבחינת הבגרות על יחידה זו.

העשרה – ייצוג הנושא בתחומים נוספים	מיומנויות ודיון בערכים	מושגים מרכזיים	תתי נושאים	נושא וסוגיות מרכזיות	ציר זמן
<p>ניתוח טקסטים אריסטו, פוליטיקה, פרקים א וב'³ - קריאת מחזה כביטוי ליסודות המחשבה המערבית.⁴</p>	<p>- דיון בערך האזרחות הפעילה והשותפות בשלטון בדמוקרטיה האתונאית</p> <p>- דיון ערכי בחשיבות הפיקוח על השלטון.</p> <p>- חילוץ מושגים וניתוח מקור היסטורי: מושג הדמוקרטיה והאזרחות. כפי שהוא עולה מתוך נאום פריקלס.²</p>	<p>דמוקרטיה אזרחות פריקלס תרבות עירונית תיאטרון</p>	<p>יסודות התרבות והמחשבה המערביים</p> <p>-שיאה של הדמוקרטיה האתונאית בעידן פריקלס.</p> <p>- תיאטרון -אמנות הנאום, -חינוך ופילוסופיה</p>	<p>אזרח, חברה ומדינה בדמוקרטיה האתונאית</p> <p>תרבות ומחשבה באתונה – 1 ש'</p> <p>אזרח, חברה ומדינה ברפובליקה הרומית – 1 ש'</p>	<p>מורשתה של יוון הקלאסית והדמוקרטיה האתונאית בתרבות המערב</p>

² נאום פריקלס בתוך: אלכסנדר פוקס, אתונה בימי גדולתה: המשטר, החברה וחי-הרוח בעיר-מדינה יוונית. מוסד ביאליק, ירושלים תשל"ה, עמ' 239-244.

³ http://www.magnespress.co.il/NetisUtils/srvrutil_getFlipper.aspx/2ClponoVXyaHF5v3s5nStwYVGs2eGp-khsSqNCiBiy3FxDkrKC3W98mqzAZWcvWdStydh6F00/Flipper/flipvwerxpress.html?uid=1600

⁴ אריסטופאס, האכאריים, הוצאת מאגנס, ירושלים, 1994.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

	<p>ניתוח של מקורות ראשוניים</p> <p>– תפיסת האדם, החברה והשלטון ברפובליקה הרומית על פי "על החובות" של קיקרו.⁵</p> <p>הבניית מושג - אזרח רומי</p> <p>דין בשאלת היחיד והחברה ברפובליקה הרומית כשאלה מוסרית - הגשמה עצמית מול חובה חברתית.⁶</p>	<p>רפובליקה אימפריה</p>	<p>הרפובליקה הרומית</p> <p>המרחב הפוליטי והציבורי: מבנה חברתי ושלטוני.</p>		<p>מורשתה של רומא בתרבות המערב</p>
<p>סיורים</p> <p>אתרים בארץ הכוללים שרידים ארכיטקטוניים מהתקופה הרומית (קיסריה, בית שאן ועוד)</p>	<p>זיהוי רכיבים וקשרים</p> <p>בתהליך הבניית האימפריה הרומית וניהולה.</p> <p>השוואה בין הגדרות משתנות לאותו מושג – מושג האזרח הרומי ברפובליקה ובקיסרות</p>	<p>אימפרטור השלום הרומי החוק הרומי היוסטיניאני</p>	<p>-שינוי מעמד האזרח בעידן הקיסרות.</p> <p>-ניהול הקיסרות כישות פוליטית אחת- עוצמה צבאית, תשתיות וחוק.</p>	<p>אזרח, חברה ומדינה</p> <p>בקיסרות הרומית</p> <p>החוק הרומי</p>	

⁵ מרקוס טוליוס קיקרו, **על החובות**, הוצאת בר אילן, רמת גן תשס"ג.
⁶ שם.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>סיור וירטואלי ברומא – באמצעות Google maps ו-Google street view</p> <p>קטעי קולנוע וסדרות להמחשת העוצמה הארכיטקטונית וחיי היום יום ברומא⁹.</p>	<p>ניתוח מקורות חזותיים (מפות, ארכיטקטורה, תכנון עירוני)⁷</p> <p>דיון ערכי: תפקידו של המלומד ביחס לשלטון – האם עליו להסתגר או לנסות להשפיע על הזירה הציבורית? בחינת דוגמאות מחיי מלומדים רומיים.⁸</p>		<p>מבנים, דרכים ותשתיות</p>	<p>פיתוחים טכנולוגיים והנדסיים בונים את האימפריה הרומית</p>	
<p>קריאת טקסטים: קריאה בברית החדשה¹¹. קריאת חלקים "מעיר האלוהים"</p>	<p>השוואה והעלאת מגוון נקודות מבט – תיאורי ראשית הנצרות מנקודת מבט רומית, יהודית ונוצרית.¹⁰</p>	<p>תורת שתי החרבות ועידת ניקאה והקרדו</p>	<p>ראשית הנצרות והתפשטותה: -ישוע, השליחים</p>	<p>דת חדשה: תרבות ומחשבה אזרח, חברה ומדינה – האימפריה הרומית</p>	<p>צמיחתה של הנצרות כדת חדשה</p>

⁷ מפה מוערת של הפורום בתוך: משה הדס, **רומא הקיסרית**, ספריית מעריב 1976, עמ' 18-19. מפות הארגון המנהלי של האימפריה הרומית במערב ובמזרח בתוך: ישראל שצמן, **האימפריה הרומית ומורשתה**, האוניברסיטה הפתוחה תשס"ב, עמ' 102, 118.

⁸ דיון על התנהלותו של קיקרו סביב רצח יוליוס קיסר ומלחמת האזרחים: יוחנן גלוקר, "מבוא", בתוך: קיקרו, **על החובות**, עמ' 11-34.

⁹ [קישור](#)

(תכנית ארוכה המתארת את מפעלי הבנייה ברומא, ניתן לבחור קטעים ממנה)

¹⁰ העדות של טקיטוס ועדויות יהודיות מהתלמוד בתוך: רבקה ניר, **הנצרות הקדומה: שלוש המאות הראשונות**, האוניברסיטה הפתוחה תשס"ט, עמ' 285-294.

¹¹ פרקים מתוך הבשורה על פי **מתי**, הדרשה על ההר, פרקים ה-z.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>של אוגוסטינוס¹² כהונה ומלוכה על פי האפיפיור גלסיוס הראשון.¹³ הקרדו בועידת ניקאה.¹⁴ יחס אבות הכנסייה ליהדות וליהודים¹⁵</p>		<p>נפילת רומא</p>	<p>ראשית הנצרות והתפתחותה לדת נפרדת מהיהדות -קונסטנטינוס והתנצרותה של האימפריה הרומית. -נפילתה של האימפריה הרומית-הנוצרית ו"ייסודה" של "עיר האלוהים" על פי אוגוסטינוס - בין הכנסייה לשלטון החילוני</p>	<p>כאימפריה נוצרית: יחסי כנסייה ושלטון.</p>	
--	--	-------------------	--	--	--

¹² קטעים מתוך 'עיר האלוהים' בתוך: עליזה מיוחס ג'ינאו, מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה'י"ב, הוצאת הדר ואוניברסיטת תל אביב, עמ' 224-226.

¹³ ג'ינאו, מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה'י"ב, עמ' 228.

¹⁴ ג'ינאו, מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה'י"ב, עמ' 24.

¹⁵ אורה לימור, בין יהודים לנוצרים: יהודים ונוצרים במערב אירופה עד ראשית העת החדשה, כרך א, האוניברסיטה הפתוחה תשע"ז, עמ' 124-130.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>צפייה בסרט "שם הוורד", ובעיקר בתיאור הספרייה וחדר ההעתקה.</p> <p>קריאת טקסטים: מקורות על לימודי "החוכמות החילוניות" במנזרים ע"פ אוגוסטינוס, הירונימוס וקסידורוס.²⁰</p> <p>קרל הגדול – "אגרת על טיפוח הלימודים".²¹</p>	<p>ניתוח מקורות היסטוריים זיהוי הקשרים והשלכות: מקורות חזותיים על אודות אחד מטקסי ההכתרה <u>או</u> ההליכה לקנוסה.¹⁷</p> <p>זיהוי עמדות מקור היסטורי: בחינת הקולות השונים העולים מתוך מקורות על אודות מאבק האיננוסטיטורה.¹⁸</p> <p>ניתוח מאמר אקדמי על תפקידה של האוניברסיטה ושל העימותים בין הממסד הכנסייתי לאליטה האינטלקטואלית.¹⁹</p>	<p>האימפריה הרומית הקדושה</p> <p>היררכיה כנסייתית</p> <p>מאבק האיננוסטיטורה</p> <p>נזירות</p> <p>אוניברסיטה</p>	<p>תפקידי הכנסייה</p> <p>-יחסי הגומלין בין הכנסייה השלטון החילוני: תורת שתי החרבות, מאבק האיננוסטיטורה מהמאה ה-11 עד למאה ה-14</p> <p>-נזירים ומנזרים משמרים את מורשת העולם העתיק;</p> <p>-האוניברסיטאות משכללות ומעבירות ידע.</p>	<p>אזרח, חברה ומדינה:¹⁶</p> <p>מרכזיותם של הנצרות והמוסדות הנוצריים בעיצובה של אירופה</p> <p>תרבות ומחשבה: שימור והתאמת הידע הקלאסי-1 ש'</p>	<p>ימי הביניים: ראשיתה של אירופה מורשת ימי הביניים בתרבות המערב</p>
---	---	---	--	---	--

¹⁶ הכותרת נאמנה לרצף התימטי. ביה"ב מדובר באוכלוסיות של נתינים

¹⁷ ציור של קרלו עמנואל, המאה ה-17: היינריך הרביעי מבקש מחילה בפני האפיפיור גרגוריוס השביעי. [קישור](#)

¹⁸ מעמד קנוסה - ג'נאו, **מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה'י"ב, עמ' 168-180.**

¹⁹ יוסף שוורץ, "האוניברסיטה בימי הביניים: ידע וחופש מחשבה או כוח ודיכוי?", **זמנים**, 109 (חורף 2010), עמ' 80-87.

²⁰ אורה לימור ויצחק חן, **ראשיתה של אירופה: מערב אירופה בימי הביניים המוקדמים**, כרך ג, עמ' 88-95.

²¹ אורה לימור ויצחק חן, **ראשיתה של אירופה: מערב אירופה בימי הביניים המוקדמים**, כרך ג, עמ' 153.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>אוניברסיטת פריז במאה ה-12 לפי 'עלילות פיליפ אוגוסט מלך הפראנקים'.²²</p>	<p>דיון ערכי בשאלת דת ומדינה בפרספקטיבה היסטורית: סיכונים וסיכויים בהתערבות שליט חילוני במינויים דתיים ובמעורבות אנשי דת בשלטון הארצי.</p>				
<p>ספרות חיי יום יום בקרב האיכרים.²⁶ חיי יום יום בוילה קארולינגית, המאה התשיעית.²⁷ משחקיהם של ילדים המתחנכים לאבירות.²⁸</p>	<p>זיהוי רכיבים והקשרים בניתוח מקור היסטורי: ניתוח אלמנטים כלכליים, משפטיים ודתיים בכתב הענקת פאודום.²³ השוואה ושאלת שאלות בקריאת מקור היסטורי: קריאה במגנה-כרטה²⁴ לצד</p>	<p>פאודליזם מגנה כרטה מיסים וזכויות פרלמנטים</p>	<p>א. החברה הפיאודלית כמערכת חברתית, כלכלית ומשפטית המסדירה את יחסי הגומלין ואת התלות הדדית בין אדונים וצמיתים ב. מתחים ומאבקים בין המלך לאצילים מעצבים</p>	<p>אזרח, חברה, שלטון - החברה הפיאודלית והמתחים בין שלטון מבוזר לשלטון ריכוזי</p>	

²² ג'נאו, מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה-11"ב, עמ' 210-212.

²³ שבועת הוואסלים של המלך קרל הקירח ושבועת המלך לואסלים שלו בתוך: ג'נאו, מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה-11"ב, עמ' 306-308.

²⁴ סעיף 61 מתוך המגנה כרטה בתוך: סופיה מנשה, התהוותם של פרלמנטים בימי הביניים, האוניברסיטה הפתוחה, רעננה תשס"ז, עמ' 124.

²⁶ שולמית שחר, ילדות בימי הביניים, הוצאת דביר, עמ' 381-382.

²⁷ ג'נאו, מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה-11"ב, עמ' 348-350.

²⁸ שולמית שחר, ילדות בימי הביניים, עמ' 333.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>אמנות חיי האביר – איורים מתוך כתבי יד, מאות 14-15. 29 חובות הואסל. 30</p>	<p>קריאה במסמך היסטורי שמציג את כוחו של המלך. 25</p>		<p>מוסדות שלטון ומשפט בממלכות הפיאודליות</p>		
<p>אמנות</p>	<p>מיון, השוואה והעלאת השערות בניתוח מקור היסטורי: סוגי הזכויות העולים בכתבי הזכויות ושינויים ביחס לערים שונות בתקופות שונות. 31</p> <p>ניתוח מחקר היסטורי ודין ערכי: מקומה של ערבות הדדית ביצירת קהילה בעלת כוח פוליטי - גילדות. 32</p>	<p>כתב זכויות אזרח העיר גילדה</p> <p>אקלסיה וסינגוגה</p>	<p>א. אזרחי הערים מקבלים כתבי זכויות. ב. הגילדות כמסגרת ארגונית לחיי הכלכלה והחברה בעיר</p> <p>1. השינויים ביחס הכנסייה</p>	<p>העיר והחברה העירונית כבסיס פוליטי ותרבותי לחברה בעת החדשה</p>	

²⁵ אודו השני רוזן בלוא אל המלך רוברט החסיד (שנת 1023) בתוך: ג'נאו, **מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה-י"ב, ב, עמ' 620-622**.

²⁹ [איור טורניר](#), [איור אימון בחץ וקשת](#)

³⁰ ג'נאו, **מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה-י"ב, ב, עמ' 312**.

³¹ בספר הישן של מט"ח של ימה"ב וב"ערים וקהילות". ג'נאו, **מתפללים לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה-י"ב, ב, עמ' 381-382**; שם, עמ' 630-632.

³² אנרי פירן, **היסטוריה כלכלית וחברתית של אירופה בימי הביניים**, הוצאת מסדה, רמת גן 1975, עמ' 131-139.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

פסלים וציורים של האחיות אקלסיה וסינגוה כביטוי ליחסים בין הנצרות ליהדות בימי הביניים.	ניתוח מקורות, השוואה, העלאת השערות וביסוסן: קריאה והשוואה בין כתבי זכויות שהוענקו ליהודים בימה"ב לבין החלטות הועידה הלטרנית הרביעית ביחס ליהודים. ³³ ניתוח מאמר והבנת תהליכי המשכיות ושינוי. ³⁴	כתבי זכויות ליהודים עלילות דם גזרות	ליהודים במהלך ימי הביניים 2. יחס השליטים החילוניים והחברה העירונית ליהודים בימי הביניים	יחס השלטון והחברה ליהודים כמקרה בוחן של יחס לאחר	
--	---	--	--	---	--

³³ כתב הזכויות של בישוף שפייר ליהודים בתוך: ב"צ דינור, ישראל בגולה א, ת"א, תרפ"ו, עמ' 51-50; זיו, בן ששון ולנדאו, דברי הימים, כרך ב': ימי הביניים, רכגולד, ת"א 1987, עמ' 260.
 הקיסר לודוביק (לואי) החסיד מעניק זכויות לסוחרים יהודים, בתוך: עליזה ג'ניאו, לוחמים, מתפללים, עמלים, כרך ב', עמ' 682-680; מהחלטות הועידה הלטרנית הרביעית בתוך: מיכאל הנדל,
 מקורות ללימוד ההסטוריה הישראלית והכללית: כרך שלישי-תולדות ישראל מחרבן בית שני ועד מחצית המאה ה-18 צ"צ"ק: תל-אביב, תשי"ב, עמ' 98-100.
³⁴ [אביעד קליינברג, הלא אח עשן ליעקב: יהודים ונוצרים בימי-הביניים, בשביל הזיכרון \(26\), 1998.](#)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>ספרות תיאור המגפה השחורה מתוך דקאמרון.³⁸ תיאור קרב פואטייה.³⁹</p> <p>השוואה בין ההשלכות של קרב פואטייה בתחומים שונים להשפעותיה של המהפכה ההופליטית באתונה העתיקה.</p> <p>מפה אפיפיור ואנטי-אפיפיור: מפת הקרע המערבי שלאחר גלות אביניון.⁴⁰</p>	<p>קריאת כרוניקה כמקור היסטורי³⁵</p> <p>ניתוח מאמר אקדמי של השפעות קרב פואטייה בהיבטים שונים.³⁶</p>	<p>גלות אביניון והקרע המערבי ז'אן דארק ובית ולואה קרב פואטייה</p>	<p>1. המגפה השחורה: תוצאות דמוגרפיות והשלכות כלכליות משבר האפיפיורות מערער את הכנסייה הקתולית</p> <p>2. משבר האפיפיורות מערער את הכנסייה הקתולית</p> <p>3. מלחמת מאה השנים משנה את שדה הקרב משפיעה על מוסד המלוכה ועל הזהות המדינית-מלוכנית</p>	<p>משברי המאה ה-14 יוצרים תשתית לבנייה מחדש של המערב מבט משווה בין תרבות המערב האירופית ביהב לבין תרבויות מחוץ לאירופה</p>	
--	---	---	---	---	--

³⁵ סופיה מנשה, התהוותם של פרלמנטים בימי הביניים, האוניברסיטה הפתוחה, רעננה תשס"ז, עמ' 280-281.

³⁶ אלון קול, "התגובה על קרב פואטייה: זהות צרפתית בכתיבה הפוליטית בראשית מלחמת מאה השנים", **זמנים**, 124 (סתיו 2013), עמ' 18-29.

³⁸ ג'ובאני בוקאצ'ו, **דקאמרון**, הוצאת כרמל, ירושלים תשס"ב, עמ' 29-37.

³⁹ ברברה טוכמן, **ראי רחוק: המאה ה-14 הרת הפורענויות**, הוצאת דביר, תל אביב 1995, עמ' 151-161.

⁴⁰ [גלות אביניון](#)

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

			באנגליה ובצרפת. מדע וטכנולוגיה מנגנונים חברתיים וכלכליים		
--	--	--	---	--	--

³⁷ דן סואן, **יסודות השלטון המקומי**, יחידה 1, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב תשס"ד, עמ' 49-58; צ'ארלס הקר, **סין עד 1850**, הוצאת דביר, ירושלים תשל"ט, עמ' 108-148.
נתן ללמד נושא זה בהקשר ללימוד הגבר בנושא הודו סין יפן

נושא ראשון: עליית המערב בעת החדשה המוקדמת, מהמאה החמש עשרה ועד המאה השמונה עשרה

עלייתו של המערב ועליונותו הצבאית, הפוליטית, המדעית והטכנולוגית החלה בעת החדשה המוקדמת. תהליכים היסטוריים שסיבותיהם מגוונות עמדו בבסיסה של עלייה זו, ובהם: גילוי העולם החדש ונתיבים חדשים וההשתלטות עליהם, והתפתחות טכנולוגית ומדעית יצרו במידה רבה עליונות צבאית ופוליטית. תהליכים הגותיים ותרבותיים, שאינם מנותקים ממורשות אירופאיות מוקדמות הביאו לשינוי תהליכי והדרגתי בתפיסת מקומו של האדם, תפיסת תפקידו של השלטון ומקומה של הדת.

פיצול דתי וגיאופוליטי פנים-אירופי שהתרחש בראשית העת החדשה הנציח את אי האחידות השלטונית באירופה והביא לתחרות בזירה הפנים אירופית ובמערכת הבינלאומית, תחרות שייצרה שאיפה להתחזקות מתמדת ויחד עם זאת שימרה את החירות הפנימית במדינות השונות במערב שכן היא אילצה את השליטים, שנזקקו לתמיכה אקטיבית של הנתינים/אזרחים, לנהל עמם את הדיאלוג סביב האיזון בין סמכות השלטון לזכויות והחירויות של האוכלוסייה.

מטרות

התלמידים -

1. יבינו שבמאות 15-18, עידן הרנסנס והנאורות, גובשו תפיסות חדשניות כמו הומניזם ונאורות שהדגישו חשיבה ביקורתית, חקירה שיטתית של ראיות אמפיריות על פני חשיבה דוגמתית ואמונות ללא הוכחה אמפירית
2. יבינו שראשיתה של המדינה המודרנית בפועל ובהגות הוא תוצר מחודש של היחסים בין האדם, הכנסייה, החברה והמדינה בתקופת הרנסנס
3. ינתחו את ההשלכות של הדפוס ותפוצתו כמובילי שינויים חברתיים, דתיים ורעיוניים
4. ינתחו את ההשלכות של הרפורמציה ומלחמות הדת על המאזן החברתי והמדיני באירופה
5. ינתחו נסיבות ומניעים במערב שאפשרו את גילוי העולם החדש
6. ינתחו את הסיבות וההצדקות הכלכליות, המדינית והדתיות להשתלטות המערב על "העולם החדש" (קולוניאליזם) ויבחנו את אופני ההשתלטות על "העולם החדש"

7. יבחנו את החידושים של המהפכה המדעית ויבינו את המתח בין תפישת הכנסייה לתפישות המדעיות
8. יבינו שבעידן הנאורות רעיונות פילוסופיים הובילו לערעור על סדרים פוליטיים וחברתיים ישנים, כמו יחס לידע, לדת, לאדם, לתרבות ולמשטר
9. ידונו בהשלכות הערכיות של רעיונות פילוסופיים בעידן הנאורות

ציר הזמן	נושא וסוגיות מרכזיות	תתי נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות ודין בערכים	הצעות דידקטיות והעשרה
הגות ותרבות בציוויליזציה המערבית בראשית העת החדשה 10 ש'	שינויים והרחבות בתרבות ובהגות הנוצרית עיצוב מחדש של היחסים בין האדם, הכנסייה, החברה והמדינה בתקופת הרנסנס	תרבות הרנסנס באיטליה: הומניזם: - אינדיבידואליזם - גילוי מחדש של העולם העתיק כדגם אידאלי ראשיתה של המדינה המודרנית בפועל ובהגות:	רנסנס הומניזם אינדיווידואליזם מקיאווילי: " הנסיך"	ניתוח מקור היסטורי – הנאום על כבוד האדם מאת פיקו דלה מירנדולה. ⁴¹ דין היסטוריוגרפי בשאלת הפריודיזציה, המשכיות ושינוי: מה היסטוריון עושה כשהוא "מכריז" על עת חדשה? ⁴² ניתוח מקור היסטורי ודין ערכי לגבי תפקידה של	קריאה במכתבו של פטרארקה, העפלה להר ונטו, כביטוי למאפייני ההומניזם של תקופת הרנסנס ⁴⁴ דין במחקר ההיסטורי של תקופת הרנסנס באמצעות

⁴¹ פיקו דלה מירנדולה הנאום על כבוד האדם, גאיוו שילוני (תר.), כרמל, ירושלים, 1990.

⁴² יוג'ין פ' רייס ואנתוני גרפטון, אירופה בראשית העת החדשה, 1460-1559, רמות, תל אביב תש"ס, עמ' 76-80

⁴⁴ פראנצ'סקו פטרארקה, ההעפלה להר ונטו בתוך: בינימין ארבל (ער.), מקורות לתולדות העת החדשה המוקדמת- כרך ראשון: תקופת הרנסנס והרפורמציה, אוניברסיטת תל אביב, תשס"ה, עמ' 24-28. הקובץ מופיע ברשת בקישור:

<https://humanities.tau.ac.il/sites/.../History/sources-early%20modern%20history.doc>

<http://web.archive.org/web/20131005105752/http://www5.tau.ac.il/wordpress/history/wp-content/uploads/2009/02/sourcesarbel.pdf> :א

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>ניתוח החיבור "מתנת קונסטנטינוס".⁴⁵</p> <p>ניתוח יצירות אומנות וארכיטקטורה כביטוי למאפייני הרנסנס.⁴⁶</p>	<p>המדינה – אידיאל דתי או מכשיר פוליטי אנושי?⁴³</p>		<p>- המונרכים החדשים, הפקידות והצבאות השכירים.</p> <p>- השינוי בתפיסת השלטון והמדינה</p>		
--	--	--	--	--	--

⁴³ ניקולו מקיאוולי, הנסיך, גאיו שילוני (תר.), זמורה ביתן, תל אביב, 1988, או (רצוי?) קטעים מתוך מקיאוולי, הנסיך בתוך ארבל (שם), עמ' 39-46.

⁴⁵ לורנצו ואלה, על זיוף מתנת קונסטנטינוס (קטעים נבחרים) בתוך ארבל, שם, עמ' 31-37.

⁴⁶ דוגמאות לתמונות ומבנים יש ברשת באתרים רבים כגון: [אומנות רנסנס](#)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>מהפכת הדפוס והשפעתה על התרבות המוסלמית והתרבות היהודית .</p>	<p>השוואה והסקת מסקנות: דרכי הפצת ידע לפני המצאת הדפוס ואחריו: אילו אפשרויות הדפוס פותח? אילו אפשרויות (או מוסדות) הדפוס סוגר?</p>	<p>אוריינות ושפות ורנקולריות (השפות המדוברות) כרוזים ועלונים צנזורה</p>	<p>א. המצאת הדפוס ב. גידול האוריינות: מספרות זולה כתבי תעמולה, מדריכי "עשה זאת בעצמך" ועד לספרות "גבוהה". ג. הדפוס ותפוצתו כמובילי שינויים חברתיים, דתיים ורעיוניים</p>	<p>מהפכת הדפוס והשפעותיה התרבותיות, האינטלקטואליות והפוליטיות 5 ש'</p>	
<p>בחינת הטיעון של ובר בדבר הדת</p>	<p>ניתוח מקור ראשוני: קריאה בתזות של לותר.⁴⁸</p>	<p>95 התיזות שלום אוגסבורג</p>	<p>א. לותר וקרונות התיאולוגיים של הרפורמציה</p>	<p>השפעתן של הרפורמציה מלחמות הדת על המאזן החברתי והמדיני באירופה</p>	

⁴⁸ "תשעים וחמש התזות של מרטין לותר", בתוך: ארבל, שם, עמ' 76-71.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

הפרוטסטנטית ועליית הקפיטליזם ⁵⁰	ייצוג ידע על מפה- סימון תהליכי השינוי הדתיים במהלך מלחמות הדת עד שלום ווסטפליה. דיון ערכי תהליכי המשכיות ושינוי : מקומה של הדת כמקדמת וכמעכבת שינויים חברתיים ופוליטיים. ⁴⁹	שלום וסטפליה ⁴⁷ קונטר רפורמציה מרידות האיכרים	ב. פילוגה הדתי של אירופה הקתולית ג. מלחמות הדת ושינוי יחסי הכנסייה והשלטון.	2 ש'	
חקר: בחינת האמצעים הטכנולוגיים והמיפוי	מיון השוואה וניתוח מקורות היסטוריים , המניעים השונים לעריכת מסעות לעולם החדש כגון מסמך "הדרישה" של המלך פרדינאנד ⁵¹ , החוקים החדשים של קארלוס הראשון מלך ספרד (1542) ⁵² ומכתבו	קוסמולוגיה וקרטוגרפיה קרוולות מכשירי ניווט	נסיבות ומניעים לגילוי העולם החדש גורמים גיאוגרפיים-פוליטיים, דתיים, כלכליים וטכנולוגיים	מה מאלץ ומה מאפשר את יציאת האירופאים אל העולם החדש (גורמי דחף)	גילוי העולם החדש 5 ש'

⁴⁷ נוסח עברי לשלום וסטפליה: נ.פ. גרציאנסקי ו.ד. סקאזקין, **מבחר מקורות לתולדות אירופה על סף העת החדשה**, הקיבוץ הארצי, מרחביה, 1954, עמ' 141-137.

⁴⁹ דוד כ"ץ, "אחרית דבר: הרפורמציה והשלכותיה", בתוך: מרטין לותר, **ארבעה חיבורים תיאולוגיים**, רמות, תל אביב, 2001, עמ' 218-199

⁵⁰ שמואל נוח אייזנשטד, "אחרית דבר: תמורה דתית, שינוי חברתי ומודרניזציה: עיונים בהשלכותיה של התיזה על האתיקה הפרוטסטנטית", בתוך: מקס ובר, **האתיקה הפרוטסטנטית ורוח הקפיטליזם**, עם-עובד, תל אביב, תשמ"ד, עמ' 127-91.

⁵¹ בתוך: אביהו זכאי, **אירופה והעולם החדש**, אקדמון, ירושלים, 1993, עמ' 299-297.

⁵² בתוך: ארבל, שם, עמ' 115-112

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>שאפשרו ועיצבו את הגילויים.⁵⁴</p>	<p>של קולומבוס אל Luis de Santangel (1493):⁵³ הבנייה וייצוג של תהליכים היסטוריים מורכבים - גורמים שונים דוחפים לגילויים (משיחיות, תחרות דתית, מלחמות בין מדינות, וגם בריחה מרדיפות)</p>	<p>מהפכת אבק השריפה מרקנטליזם</p>			
<p>צפייה מודרכת בסרט 1492- מעבר לאופק</p>	<p>השוואה בין מפות: קריאת מפות עולם שונות מהשנים 1450 עד 1650: מה השתנה בידע על העולם?⁵⁵</p>	<p>ואסקו דה גמה כריסטופר קולומבוס פרדיננד מגלן</p>	<p>המסעות למזרח ולמערב א. המסעות למזרח: לחופיה של אפריקה ועד לסין ב. המסע למערב: גילוי אמריקה</p>		<p>השתלטות על העולם החדש 10 ש'</p>

⁵³ בתוך: ארבל, שם, עמ' 106-108

⁵⁴ הסברים על מכשירי הניווט השונים באתר מוזיאון אוניברסיטת תל אביב: <http://muse.tau.ac.il/museum/columbus/3nav.html>

⁵⁵ טקסט מלווה להעמקה בעבודה על המפות: **אביהו זכאי, אירופה והעולם החדש**, אקדמון, ירושלים, 1993, עמ' 38-57

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

			ג. מסעות להקפת כדור הארץ		
<p>הבנת טיעון, השוואה והערכה: קריאה ביקורתית של שני הסברים מטא היסטוריים ל"ניצחון" המערב על יושבי העולם החדש: קטעים מתוך ספרו של ג'ארד דיימונד "רובים חיידקים ופלדה: גורלותיהם של חברות אדם" וקטעים מספרו של ניל פרגוסון "ציביליזציה"⁵⁸</p>	<p>השוואה: השונה והדומה באופי ההשתלטות של המדינות השונות על חלקי השונים של העולם.</p> <p>ניתוח והסקת מסקנות: כיצד התנאים ואופי השליטה של האימפריות בשטחים החדשים מעצב את היחס בין האוכלוסיות המקוריות ל"כובשים"⁵⁶</p> <p>דיון ערכי: האם גילוי העולם מחייב השתלטות על האזורים החדשים? האם ניתן להימנע מכפיה תרבותית, פוליטית או כלכלית על "העולם החדש"⁵⁷</p>	<p>תרבויות פרה-קולומביאניות ותחנות מסחר מיסיון עבדות וסחר עבדים צ'רטר חברות הודו המערבית והמזרחית מלחמות שבע השנים</p>	<p>א. אופני ההשתלטות על "העולם החדש" ובניית האימפריה הספרדית והפורטוגלית</p> <p>ב. ההצדקות הכלכליות, המדינית והדתיות להשתלטות</p> <p>ג. עליית כוחן של המעצמות הפרוטסטנטיות אנגליה והולנד בזירה הבינלאומית</p> <p>ד. היחס לנכבשים בחלקי העולם השונים</p>	<p>אימפריאליזם</p>	

⁵⁶ ניל פרגוסון, **ציביליזציה, המערב וכל השאר**, עם עובד, תל אביב, 2011, עמ' 133-116

⁵⁷ ניתן לבסס את הדיון על: ג'ון ל. פילאן, "האסכטולוגיה של גילוי העולם החדש וכיבושו" בתוך: זכאי, **שם**, עמ' 376-353

⁵⁸ פרגוסון, **שם**, עמ' 44-27 (מבוא); ג'ארד דיימונד, **רובים חיידקים ופלדה**, עמ' 66-56, 293-277.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

			ה. השפעות תרבותיות, כלכליות ופוליטיות של הכיבוש על המערב		
למידה רב תחומית שיתוף פעולה עם מורי מדעים לצורך הדגמת עקרונות הניסוי המדעי.	השוואה בין שפת המדע לפני "המדע החדש" לשפת המדע של המדע החדש: בחינת פועלו של אחד המדענים ומיון העקרונות שהנחו את חקירתו: קופרניקוס טיכו ברהה, יוהנס קפלר, גלילאו גליליי, בויל וניוטון. ⁵⁹	ניסוי ותצפית משפט גלילאו פרנסיס בייקון המכניקה של ניוטון החברה המלכותית	א. ניסוחה של השיטה המדעית כבסיס להסתכלות חדשה על העולם ואופני פעולתו ב. הקמת החברות המדעיות המלכותיות ג. יחסה של הכנסייה למהפכה המדעית	המהפכה המדעית והולדת המדע החדש	מהמהפכה המדעית לעידן הנאורות: השיטה המדעית מוחלת על הטבע ועל האדם 12 ש'
למידה רב תחומית הבנת מושג הנאורות באמצעות ניתוח	קריאה וניתוח של מקור מהי נאורות? ⁶⁰	המהפכה הפוריטנית.	א. הרקע הפוליטי להתפתחות הנאורות	עידן הנאורות והשינוי התפיסתי ביחס לידע, לדת, לאדם, לתרבות ולמשטר	

⁵⁹ ג'ון גריבין, **היסטוריה של המדע**: 1543 - 2001, תל אביב: ספרי עליית הגג וידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2010.

⁶⁰ עמנואל קנט, "תשובה לשאלה: מהי נאורות?" בתוך: רנה קלינוב, **הנאורות- פרוייקט שלא נשלם? שש מסות על נאורות ומודרניזם**, הקיבוץ המאוחד, תל אביב, 1997, עמ' 45-51. / תרבות באור ההשכלה, שם, עמ' 422-426.

עמנואל קאנט, "תשובה לשאלה: מהי נאורות?", בתוך: עמנואל קאנט, מהי נאורות? כתבים פוליטיים, רסלינג, תל אביב 2009.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>יצירות ספרותיות, אמנות ומוזיקה.⁶²</p> <p>השוואה בין מושג האמנה החברתית אצל לוק למושג האמנה החברתית אצל רוסו.</p> <p>זיהוי קשרים משה מנדלסון והמפגש בין הנאורות ליהדות⁶³</p>	<p>בירור מושגים מתוך מקורות: עמנואל קאנט, קריאה וניתוח של מקור סיווג הידע - ההקדמה לאנציקלופדיה.⁶¹</p>	<p>המהפכה המהוללת באנגליה.</p> <p>אבסולוטיזם נאור</p> <p>הזכויות הטבעיות. אמנה חברתית. לוק. רוסו. האנציקלופדיה</p>	<p>ב. רעיונות פילוסופיים מובילים לערעור על סדרים פוליטיים וחברתיים ישנים</p> <p>ג. קריאה לכינון סדרים מדיניים חדשים</p> <p>ד. האנציקלופדיה - שאלת הידע וסיווגו.</p>		
---	--	--	---	--	--

⁶¹ ד'אלמבר, "השיח הפותח", בתוך: סימון אליוט ובברלי סטרן (ער.) **תרבות באור ההשכלה, אנתולוגיה של חיבורים מן המאה ה-18**, האוניברסיטה הפתוחה, רעננה, 2004, עמ' 310-323.

⁶² ניתן להתבסס על יחידות שונות מספרי הקורס: **תרבות ההשכלה-הגות ואמנות באירופה של המאה ה-18**, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1991. חלק מהאפשרויות: מוסיקה, יחידה 18 (מוצרט ונישואי פיגרו), ספרות, יחידה 8 (לאקלו: יחסים מסוכנים), אדריכלות יחידה 7.

⁶³ **תרבות ההשכלה-הגות ואמנות באירופה של המאה ה-18**: יחידה 17, שם.

נושא שני: עליית המערב בעת החדשה, מסוף המאה ה-18 ועד למלחמת העולם הראשונה

בתקופה המודרנית התעצמה הדומיננטיות של הציוויליזציה המערבית כציוויליזציה החזקה והמשפיעה בעולם. עד לראשית המאה ה-20 כבר היו רוב שטחי העולם ורוב אוכלוסיית העולם תחת שליטה ישירה או עקיפה של אחת המעצמות המערביות. תהליכים עליהם עמדנו בנושא הקודם ואשר שימשו בסיס לעליית המערב הלכו והתעצמו ואליהם נוספו אמצעים, רעיונות ואירועים שקיבעו את עליונות המערב ככוח מדיני ותרבותי.

המהפכה התעשייתית והטכנולוגית יצרה אמצעים חדשים שהקלו על מעצמות המערב להשתלט על שטחים חדשים וניהול אימפריות אדירות ממדים ובה בעת יצרה גם את הצורך בהשתלטות על מקורות אספקת חומרי גלם ושווקים לתוצרת. התחרות הכלכלית בין המעצמות התעצמה עוד יותר על רקע עליית אידיאולוגיות לאומיות והופעתן של מעצמות לאומיות חדשות בעלות שאיפות אימפריאליסטיות.

לדומיננטיות המערבית ולניצול האימפריאליסטי הייתה השפעה מרחיקת לכת הן על בני תרבויות אחרות שנאלצו להתמודד מול בני המערב והן לבני המערב עצמם ביחס לאופן שבו ראו את עצמם ואת האחר הלא אירופי.

מטרות

התלמידים -

1. יבחנו את ביטויי ערכי הנאורות במהפכה הצרפתית והאמריקנית.
2. ידונו בתפיסות שונות של הדמוקרטיה האמריקאית והמהפכה הצרפתית פרספקטיבה היסטורית אז והיום.
3. ינתחו את השפעת המהפכה התעשייתית על יצירת "חברת ההמונים" ומשמעויותיה.
4. יבינו את השפעות התפתחות המדע והטכנולוגיה על ההתעצמות האימפריאלית.
5. יבחנו את מקומם של הקפיטליזם והלאומיות באימפריאליזם.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

ציר זמן	נושא וסוגיות מרכזיות	תתי נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות ודיון בערכים	הצעות דידקטיות והעשרה
עידן המהפכות הפוליטיות 16 ש'	המהפכות מבקשות לתרגם את ערכי הנאורות ודימויי עבר למציאות חברתית-פוליטית	א. המהפכה האמריקאית והקמת ארה"ב כביטוי למימוש ערכי נאורות ורעיון הרפובליקה ב. המהפכה הצרפתית כרעידת אדמה מדינית, חברתית ורעיונית שמשנה את אירופה. ג. קיסרות נפוליאון כביטוי להמשך שינוי המהפכה הצרפתית	הצהרת העצמאות האמריקאית. החוקה האמריקאית הצהרת זכויות האדם והאזרח. מלחמות המהפכה. מלחמות נפוליאון. הקודקס של נפוליאון	השוואה בין הצהרת העצמאות האמריקנית לבין הצהרת זכויות האדם והאזרח בצרפת. או השוואה בין החוקה האמריקנית לחוקות הצרפתיות בזמן המהפכה. ⁶⁴ פרספקטיבה היסטורית ודיון ערכי – עד כמה	זיהוי קשרים ודיון דימויים שונים של העבר הרומי ויישומם בעיצובה של ארה"ב. ⁶⁷ בין תחומיות - דימויו השונים והמשתנים של נפוליאון בספרות, באמנות ובמוזיקה. ⁶⁸

⁶⁴ מקורות למהפכה הצרפתית, עורך וולטר גראב, ת"א: הדר, תשל"ט; יהושע אריאלי (ער.), **המחשבה המדינית בארצות הברית**: מקורות ותעודות, מוסד ביאליק, ירושלים, תשנ"ב, עמ' 107-108, 117-138; יהושע אריאלי, "המהפכה האמריקאית והמהפכה הצרפתית בראייה הדדית", התוך: ירחמיאל כהן (ער.), **המהפכה הצרפתית ורישומה**, מרכז שז"ר, ירושלים, תשנ"א, עמ' 70-37

⁶⁷ פרגוס מילר, **הרפובליקה הרומית בראי ההגות המדינית, החברה ההיסטורית**, ירושלים, 2012; ערן שלו, "אבות במסכות: שמות עט קלסיים ועיצוב הרפובליקה האמריקאית", **זמנים** 77, 2001-2002, עמ' 56-69.

⁶⁸ ולטר גראב, איה ברור, "אידיאלים פוליטיים ואשליות פוליטיות: האינטליגנציה הגרמנית והמהפכה הצרפתית", **זמנים**, 30-31, 1989, עמ' 92-101; צבי צרי, **בטהובן: בעין הסערה**, נהר, בנימינה, 2011; לב טולסטוי, **מלחמה ושלום**, (הוצאות שונות) אפילוג.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>דמוקרטיה הייתה הדמוקרטיה האמריקנית? דין היסטוריוגרפי וערכי עמדות שונות ביחס למהפכה הצרפתית⁶⁵ ניתוח מקורות חוק האמנציפציה ליהודי צרפת; שאלות נפוליאון לסנהדרין ותשובתם.⁶⁶</p>	<p>אמנציפציה הסנהדרין של פריז</p>	<p>ד. יחסן של ארה"ב וצרפת המהפכנית והנפוליזונית ליהודים כביטוי לשינוי בתפיסת האזרח והחברה</p>		
<p>למידה רב תחומית ייצוגים ודימויים של "חברת ההמונים המודרנית" בעידן המודרני למידה רב תחומית</p>	<p>חידושים טכנולוגיים: מנוע קיטור, ייצור המוני, תחבורה. קפיטליזם. דמוקרטיזציה וזכות בחירה. תקשורת המונים.</p>	<p>א. המהפכה התעשייתית והתפתחות הקפיטליזם בונות את בסיס הכוח הכלכלי של המערב ומייצרות צורך בשווקים חדשים וחומרי גלם.</p>	<p>תיעוש ועיור יוצרים את "חברת ההמונים "המודרנית".</p>	<p>החברה והכלכלה במערב במאה ה-19 12 ש'</p>

⁶⁵ לדיון זה מומלץ להיעזר בספר הלימוד: יהושע מטיאש, **המהפכה הצרפתית, היסטוריה והיסטוריונים**, משרד החינוך, האגף לתכניות לימודים, ירושלים, 1984.

⁶⁶ ברוך מבורך, **נפוליאון ותקופתו: רשומות ועדויות עבריות של בני הדור**, מוסד ביאליק ירושלים תשכ"ח, עמ' 79-101.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>המהפכה התעשייתית באמצעות קטעי ספרות וקולנוע.⁷²</p>	<p>דין ערכי: מחירים ויתרונות של המהפכה התעשייתית.</p> <p>ניתוח מקורות היסטוריים - קריאה בקטעים נבחרים מתוך אדם סמית, עושר העמים⁶⁹ ומתוך המניפסט הקומוניסטי.⁷⁰</p> <p>דין ערכי: חוק העניים ושאלת מדינת הרווחה⁷¹</p>	<p>תרבות הפנאי. חינוך ממלכתי</p> <p>היד הנעלמה מלחמת המעמדות</p>	<p>ב. העיור והטכנולוגיה, יוצרים את 'חברת ההמונים' המודרנית.</p> <p>ג. הליברליזם, הסוציאליזם והלאומיות מבטאים ומאיצים את התהליכים החברתיים המאה ה-19.</p>		
--	--	--	--	--	--

⁶⁹ אדם סמית, **עושר העמים**, ירושלים 1996

⁷⁰ בנימין כהן (ע.), **המניפסט הקומוניסטי במבחן הזמן**, תל אביב 1998.

⁷¹ בילי מלמן, **לונדון: מקום, אנשים ואימפריה (1800-1960)**, האוניברסיטה המשודרת, תל אביב תשס"ט, עמ' 63-82; אברהם דורון, "התכניות 'מרווחה לעבודה': מקורותיהן ההיסטוריים והאינטלקטואליים", בתוך: אבי בראלי, דניאל גוטוויין, טוביה פרלינג (עורכים), **חברה וכלכלה בישראל: מבט היסטורי ועכשווי**, יד יצחק בן צבי ומכון בן גוריון לחקר ישראל, ירושלים תשס"ה, עמ' 519-522; מתת אדר-בוניס, **משפחות בראייה סוציולוגית ואנתרופולוגית**, האוניברסיטה הפתוחה, רעננה תשס"ח, עמ' 354-357.

⁷² קישור לאתר תולדות – [קטעי ספרות](#)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>ניתוח טיעון – לנין, האימפריאליזם כשלב העליון של הקפיטליזם.⁷⁵</p> <p>קונגו כמקרה בוחן לאימפריאליזם המערבי באפריקה קטעים מתוך הספר מורל, "הרוח של המלך ליאופולד" הסרט: לב המאפליה</p> <p>הסרט: "המעבר להודו"</p> <p>טיעון, השוואה והערכה: קריאה ביקורתית של שני</p>	<p>ניתוח מקור היסטורי: קריאה בהסדר קולוניאלי.⁷³</p> <p>השוואה בין ההצדקות לקולוניאליזם במאה ה-16 לאימפריאליזם במאה ה-19</p> <p>ניתוח טקסט ספרותי בראייה היסטורית: "משא האדם הלבן" (קיפלינג)</p> <p>ניתוח ביקורתי של הצגת הדרוויניזם החברתי ותורות הגזע כמדע.⁷⁴</p>	<p>קולוניאליזם: מלחמות האופיום סטיל רודס</p> <p>סכסוכים והסדרים קולוניאליים.</p> <p>שליחות תרבותית דרוויניזם חברתי "משא האדם הלבן"</p> <p>תורות גזע</p>	<p>א. התפתחות מדעית וטכנולוגית מאפשרת התפשטות אימפריאלית ב. הקפיטליזם והלאומיות כגורמים להתפשטות האימפריאלית.</p> <p>ג. סכסוכים והסדרים אימפריאליים בין מעצמות המערב באפריקה, אסיה ובבלקן</p> <p>ד. האימפריאליזם משפיע על הדימוי העצמי של המערב ויחסו לאחר.</p>	<p>דפוסי ההשתלטות המערבית על העולם השפעתו של האימפריאליזם על העולם המערב</p>	<p>האימפריאליזם במאה ה-19</p> <p>16 ש'</p>
---	--	--	---	---	---

⁷³ נעמי חזן, נורית השמשוני-יפה ואלה קרן, **צמיחת המדינות החדשות באפריקה**, יחידה 2-3, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב תשס"ב, עמ' 26-27.

⁷⁴ בתוך: מסע אל העבר. קישור [לאתר כותב](#) - עמ' 14.

⁷⁵ ולדימיר איליץ' לנין, כתבים נבחרים, כרך א, תל רביב תש"י, עמ' 361-472.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

<p>הסברים מטא היסטוריים ל"ניצחון" המערב על יושבי העולם החדש: קטעים מתוך ספרו של ג'ארד דיימונד "רובים חיידקים ופלדה: גורלותיהם של חברות אדם" וקטעים מספרו של ניל פרגוסון "ציוויליזציה"⁷⁶</p> <p>סקירה ההתפתחותית היחס שבין האזרח לשלטון בפוליטיקה ובהגות מהדמוקרטיה האתונאית, דרך השינויים והמשטרים ביהב ועד לדמוקרטיה המודרנית</p>	<p>דיון רטרוספקטיבי: מרוויחים ומפסידים מהאימפריאליזם ותובמערב</p>				
---	---	--	--	--	--

⁷⁶ פרגוסון, שם, עמ' 27-44 (מבוא); ג'ארד דימונד, רובים חיידקים ופלדה, עמ' 56-66, 277-293